

Andrej Jandrić

NEUPOTREBLJIVO

36. FEST, 22. 02 - 2. 03. 2008.

Na ovogodišnjem FEST-u, u okviru programske celine Fantazija, prikazan je dokumentarni film Neupotrebljivo (Wuyong) kineskog reditelja Ā Džang Kea (*Jia Zhang-Ke*). To je peti film ovog autora koji je na FEST-u predstavljen beogradskoj publici; u poslednjih nekoliko godina prikazani su: Džeparoš (*Xiao Wu*), Svet (*Shi jie*) i Mrtva priroda (*Sanxia Haoren*), kao i dokumentarni film Istok (*Dong*). U svojim dokumentarnim filmovima Ā Džang Ke prati stvaralaštvo kineskih umetnika. Istok je nastao na poziv slikara Lju Sjaodonga (*Liu Xiao-dong*), a film Neupotrebljivo nazvan je prema kolekciji odeće dizajnerke Ma Ke (*Ma Ke*). Oba umetnika inspirisana su životom ljudi u ruralnim oblastima južne Kine. Oni pokušavaju da zabeleže prizore i običaje koji neumitno nestaju usled ekonomskog razvoja i modernizacije; to je ujedno i osnovni motiv Džang Keovih filmova. U filmu Istok prikazan je proces izrade slike velikog formata (dugačke preko deset metara) u gradu Fengdeu u klisuri Tri klanca. Na tom mestu u blizini ušća reke Jangce podiže se najveća hidrocentrala na svetu. Usled porasta nivoa vode, dve hiljade godina star grad biće potopljen, a njegovo stanovništvo raseljeno u novoizgrađena mesta na većoj nadmorskoj visini. Slikar Sjaodong i reditelj Ā Džang Ke želeli su da ovekoveče poslednje trenutke ovog grada, svaki sredstvima svoje umetnosti: uporedo sa snimanjem Istoka, Džang Ke je realizovao i igrani film Mrtva priroda na

istoj lokaciji. Dokumentarni film Istok je skica ili pripremna studija za Mrtvu prirodu, ali se može razumeti i kao njen komentar: naime, reditelj ne preuzima samo predstavljeni motiv već i estetske stavove slikara. Osim toga, nenarativna struktura njegovih filmova i naglašena likovnost kadrova sugerišu da Džang Ke pristupa filmu pre kao likovnoj nego kao dramskoj umetnosti; film Mrtva priroda nazvan je, sasvim primereno, po slikarskoj vrsti. U jednom intervjuu Džang Ke ističe da više nema oštrog granica između pojedinih umetničkih formi i da se njegov opus može bolje razumeti u okviru savremene umetnosti Kine nego u kontekstu kineske kinematografije. Za razliku od filma Istok, film Neupotrebljivo predstavlja samostalno delo i za sada nema svog igranog parnjaka. Ovo ostvarenje sastoji se iz tri dela. Polazeći od fenomena odevanja, reditelj je u njemu hteo da pokaže "pravi život ljudi u različitim ekonomskim lancima" (*Jia Zhang-Ke, "Wuyong: Director's Note"*). Prvi deo posvećen je masovnoj proizvodnji odeće u petoj industrijskoj zoni južne Kine. Spori farovi otkrivaju nepregledne redove šivaćih mašina i žena zadubljenih u svoj rad, velike krojačke stolove sa standardizovanim kalupima i duge srebrne linije šipki na koje se vešaju gotovi proizvodi istih oblika i boja. Osnovne karakteristike ovakvog načina proizvodnje jesu anonimnost proizvođača i serijska izrada odeće. "Odeća koja napusti fabriku ubrzo odlazi nepoznatim kupcima; isto tako, nejasna je i budućnost bilo kog lica za proizvodnom trakom" (*Jia Zhang-Ke, "Wuyong: Synopsis"*). Među radnicima nema komunikacije; u halama osvetljenim neonskim lampama čuje se jedino zujanje šivaćih mašina i ventilatora. Oni sede jedni pored drugih i izrađuju različite delove istog komada odeće, svako za sebe; obraćaju se jedino dežurnom lekaru kada im postane loše ili kada im oslabi vid od prevelikog umora.

U drugom delu filma Ā Džang Ke razgovara sa modnom

Kadar iz filma *Neupotrebljivo*

kreatorskom Ma Ke. Iako je Kina najveći proizvođač odeće na svetu, nijedan kreator visoke mode ne dolazi iz Kine. Kako bi to promenila, Ma Ke je pre deset godina stvorila brend Exception, ali je shvatila da to ne zadovoljava njene umetničke potrebe. Da bi se suprotstavila savremenim modnim trendovima i industrijskoj proizvodnji odeće, ona je dizajnirala kolekciju Wuyong ili Neupotrebljivo; prema Džang Keovim rečima, “ona je dizajner koji radi protiv mode” (*Jia Zhang-Ke, “Wuyong: Synopsis”*). Svaki primerak “neupotrebljive” odeće unikatan je i ručno izrađen. Za razliku od industrijski proizvedenih predmeta, koji su često namenjeni jednokratnoj upotrebi i lako se mogu zameniti sličnim ili istim artiklima, ručno izrađenim predmetima uspostavlja se intimnija veza između proizvođača i potrošača. U mestima gde je sačuvana zanatska tradicija, majstor proizvodi predmete prema specifičnim potrebama naručioca koji mu se neposredno obraća. Ručno izrađeni predmeti su skuplji i traju duže; koriste se više puta i čuvaju čak i kada su oštećeni zato što naručilac poznaje majstora i poštuje njegov uloženi rad. Ovakvi predmeti često se nasleđuju unutar porodice, menjajući svoj izgled tokom generacija; kada usled pohabanosti izgube upotrebnu vrednost, oni se ne odbacuju, jer su u međuvremenu stekli svoju prošlost: u njima su pohranjeni tragovi prethodnih vlasnika i njihovih delatnosti. Tek kao neupotrebljivi, ovi predmeti postaju nosioci duhovnog sadržaja i estetske vrednosti: oni postaju “predmeti koji imaju pamćenje” (*Ma Ke*). Da bi od sašivenih uzoraka stvorila wuyong ili neupotrebljivu odeću, Ma Ke ih sahranjuje. Ona ih zakopava duboko u zemlju i ostavlja da tamo odleže. Čin sahranjivanja i dejstvo zemlje transformišu

odelo iz upotrebno u umetnički predmet. Sahranjena odeća “odumire” za svoju svakodnevnu namenu; jednom iskopana, ona je prljava, požutela i izgrebana i ne može se više koristiti; s druge strane, upravo u naborima i nanosima blata koji je čine neupotrebljivom “upisana” je prošlost odeće – tragovi njene interakcije sa zemljom. Ovakvom praksom umetnica želi da istakne da između zanatskih i umetničkih predmeta ne postoji ontološka razlika: isti objekti mogu imati i upotrebnu i estetsku vrednost, ali ne obe istovremeno; neupotrebljivost je nužni uslov estetskog. Ma Ke je predstavila Wuyong kolekciju na Pariskoj nedelji mode jesen/zima 2007. godine. Kako bi naglasila da izlaže umetnička dela, ona je svoju prezentaciju organizovala kao muzejsku postavku umesto očekivane modne revije. Odeća je bila izložena u crnoj sali u galerijskom prostoru. Nosili su je nepomični modeli koji su stajali na svetlećim postamentima; posetioci su se slobodno kretali među eksponatima. Čin izlaganja u galeriji ne konstituše estetsku vrednost Wuyonga, već ima jedino pomoćnu ulogu: ova odeća bila bi umetnički vredna čak i da nije izložena; galerijska prezentacija treba samo da pomogne publici da sagleda pravi karakter predstavljenih objekata. Umetnička priroda ovih objekata distancira ih od posmatrača: posetioci nedelje mode bili su suočeni sa odećom koja je neupotrebljiva i koja stoga nikada neće biti “spremna za nošenje”. Modeli, koji su jedini imali privilegiju da je privremeno obuku, posebno su se za to pripremali. Njihova lica i otkriveni delovi kože premazani su zemljom, a kosa im je umotana u zavojne natopljene glinom; kako bi izdržali da se više sati ne pomere i ne trepnu, morali su da savladaju tehnike glumaca tradicionalnog japanskog buto pozorišta. Treći deo filma snimljen je u okolini grada Fenjanga. Majstor krojač bio je prinuđen da zatvori svoju radnju jer njegova odeća nije mogla da konkuriše proizvodima tekstilne industrije. Posle godina provedenih u sticanju krojačke veštine, bio je primoran da potraži posao u obližnjem rudniku; poznavanje materijala i fini osećaj za kvalitet odeće on upotrebljava još jedino kada bira odeću za svoju suprugu. S druge strane, mala krojačka radionica na rubu grada uspeva da opstane, jer rudari tu donose odeću na popravku. Da bi se ponovo koristila, pocepana odeća se krpi i zašiva, produžavajući svoju istoriju i približavajući se trenutku kada će postati neupotrebljiv – umetnički predmet.

Filmovi *Istok*, *Mrtva priroda* i *Neupotrebljivo* imaju isti vizuelni stil, sa karakterističnom klizećom kamerom Džang Keovog stalnog saradnika Ju Likvaja (*Yu Likwai*) i svedenom paletom u kojoj preovlađuju zemljani tonovi. Reditelj je sva tri filma realizovao u digitalnoj tehnologiji u okviru vlastite producentske kuće *Xstream Pictures*.